

LIKUNNAN MERKITYKSET VUOSINA 1923–1988 SYNTYNEIDEN SUOMALAISTEN NUORUUDESSA

TUOMAS ZACHEUS

Yhteyshenkilö: Tuomas Zacheus, Turun yliopisto, kasvatustieteiden laitos, 20014 Turun yliopisto.
Puh. 02-333 8871, sähköposti: tuzach@utu.fi

TIIVISTELMÄ

Zacheus T. 2009. Liikunnan merkitykset vuosina 1923–1988 syntyneiden suomalaisten nuoruudessa. *Liikunta & Tiede* 46 (6), 34–40.

■ Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, kuinka tärkeiksi suomalaiset ovat nuoruudessaan (alle 20-vuotiaana) mieltäneet erityyppiset liikunnan merkitykset. Aineistona on vuosina 1923–1988 syntyneille satunnaisotannalla valituille suomalaisille lähetetty retrospektiivinen kysely (n = 1477), joka oli tilastollisesti edustava sekä alueellisesti että vastaajien ikäjakautaman perusteella. Faktoriansalyysin perusteella 58 liikunnan merkityksiä kuvailevasta väittämästä muodostettiin 11 merkityskokonaisuutta. Nämä olivat kilpailu, terveys/hyvinvointi, fyysisuus, sosiaalisuus, rentoutuminen, muodikkaus, miehisuus, henkinen kasvu, yksinäinen puurtaminen, vanhempien odotukset ja taloudellinen edullisuus.

Liikunnan merkityksiä analysoitiin Zacheuksen (2008) muodostamaa viittä suomalaista liikuntasukupolvea toisiinsa verraten. Tärkeimpiä liikunnan merkityskokonaisuuksia kaikkien liikuntasukupolvien nuoruudessa ovat olleet terveys ja hyvinvointi sekä sosiaalisuus. Lähes kaikkien merkityskokonaisuuksien painoarvo on noussut vanhemmista nuorempiin sukupolviin siirryttäessä, mutta erityisesti fyysisuus ja rentoutuminen ovat olleet kahdelle nuoremalle sukupolvelle (1970–1980-luvuilla syntyneet) tärkeämpiä alle 20-vuotiaana kuin kahdelle vanhimmalle (1920–1950-luvuilla syntyneet) vastaavassa iässä.

Rentoutuminen on ollut tytöille tärkeämpää kuin pojille 1980-luvulla syntyneiden nuoruudessa. Fyysisuus ja kilpailu ovat puolestaan olleet tärkeämpää pojille kuin tytöille 1920–1960-luvuilla syntyneillä, mutta 1970- ja varsinkin 1980-luvuilla syntyneillä sukupuolten välisiä eroja ei ole enää ollut. Nuorempien sukupolvien sisällä fyysisuus ja kilpailu ovat siis nousseet tytöillä yhtä tärkeiksi kuin pojilla. Muista merkityskokonaisuuksista miehisyyden painoarvo pojilla ja muodikkouden tytöillä on noussut selvästi vanhemmista nuorempiin liikuntasukupolviin siirryttäessä.

Asiasanat: nuoret, liikunnan merkitykset

ABSTRACT

Zacheus T. 2009. The meanings of physical activity in the youth of Finns born between 1923 and 1988. *Liikunta & Tiede* 46 (6), 34–40.

■ The purpose of the study is to find out how important different meanings of physical activity and sport are considered among young Finnish people under the age of 20.

The study material is a retrospective enquiry which was sent to randomly selected Finns, born between 1923 and 1988. A total of 1 477 people responded, representing adequately the Finnish population. Eleven meanings for physical activity were created from 58 propositions using factor analysis. These meanings were competition, health/welfare, physical toughness, sociality, relaxation, fashionableness, masculinity, mental growth, lonely slogging, parent's expectations and economic affordability.

These meanings were compared with the five Finnish physical activity generations that have been created by Zacheus (2008). Health/welfare and sociality have been the most important meanings of physical activity during youth in every generation group.

The recent generations value almost all meanings of physical activity and sports more than the previous generations. Especially physical toughness and relaxation has been more important for the two youngest generations (those born between the 1970s and 1980s) compared with the two oldest (those born between the 1920s and 1950s).

Relaxation has been more important for girls than for boys in the youngest generations (those born in the 1980s). However, physical toughness and competition have been more important for boys than for girls among those born between the 1920s and 1960s, but in the case of the two youngest generations (born in the 1970s and 1980s), there has been no differences between genders.

The importance of physical toughness and competition has increased among girls of the two youngest generations. The importance of masculinity among boys and the importance of fashionableness among girls has increased clearly in the recent generations.

Key words: young people, the meanings of physical activity

JOHDANTO

Aina 1950-luvun lopulle asti suurin osa suomalaisista asui maaseudulla ruumiillista työtä tehden. Tekninen viihde oli harvinaista, ajoneuvoja oli vähän ja paikasta toiseen liikkumisen perustana oli oma lihastyö. (ks. Heikkala ym. 2003.) Kyläkentillä tai kentän virkaa toimittavilla niityillä tai aukeilla harjoiteltiin ja kilpailtiin ahkerasti esimerkiksi jäsentenvälisten mittelöiden ja seuraotteluiden muodossa. Harrastajia ja innostusta riitti syrjäisimpiäkin kyliä myöten. Yleisurheilua, pesäpalloa ja jalkapalloa harrastettiin kesäisin, talvella hiihrettiin, luisteltiin ja pelattiin jääpelejä. Toimintaa pystyttiin organisoimaan itsenäisesti ilman liikuntaseuroja. (Ilmanen & Itkonen 2000, 93, 96, 107.)

Maa- ja metsätalouden koneistumisen myötä työvoiman tarve maaseudulla kuitenkin väheni 1960-luvulla ja Suomi muuttui lyhyessä ajassa maatalousvaltaisesta yhteiskunnasta teollisuus- ja palveluyhteiskunnaksi. Sadat tuhannet ihmiset muuttivat maalta kaupunkiin ja Ruotsiin, maatilalta palkkatyöhön. (Karisto, Takala & Haapola 1998.) Suomi muuttui maatalousyhteiskunnasta teollisuus- ja palveluyhteiskunnaksi, elintaso nousi selvästi, Suomi kaupungistui ja hyvinvointi sekä yltäkylläisyys lisääntyivät (Karisto, Takala & Haapola 1998; Saarikangas, Mäenpää & Sarantola-Weiss 2004.) Alkutuotannon eli maa- ja metsätalouden osuus kutistui samalla kun teollisuuden ja rakennustoiminnan sekä palvelujen osuus kasvoi. (Hjerppe 2004, 98–99.) Arkiliikunta alkoi keventyneen työn, autoistumisen ja lisääntyvän vapaa-ajan myötä korvautua yhä kasvavassa määrin kuntoliikunnalla. (Juppi 1995; Ilmanen 1996; Heikkala ym. 2003; Vasara 2004.)

Kuntourheilun nousun myötä siihen liittyvät massatapahtumat alkoivat yleistyä. Myös lajien, seurojen, seurajäsenten ja liikuntapaikkojen määrä alkoi voimakkaasti kasvaa. Liikunnan kirjo monipuolistui. Vaihtoehtoisia liikuntakulttuurin muotoja ilmaantui runsaasti varsinkin 1980-luvulta alkaen. (Itkonen 1996; Heikkala ym. 2003, 14; Zacheus ym. 2003, 59.) Liikunta kaupallistui ja siirtyi yhä selvemmin rakennettuun ympäristöön. Viimeistään 1990–2000 luvulla liikuntapaikkarakentamisen tärkeäksi muodoksi tuli energiaa kuluttavien ”tekoympäristöjen” luominen. (ks. Oittinen 1994, 302–303.) Kehittyneen teknologian avulla talvi pystyttiin muuttamaan kesäksi ja kesä talveksi. Liikunta muuttui miljoonaluokan bisnekseksi terveysruokineen, mitä erilaisimpine kuntolaitteineen, jumppavideoineen, kuntokeskuksineen ja näiden tarjoamine personal trainereineen. Kuntoilusta tehtiin osa palvelutaloutta ja yritys-kulttuuria. (Smith Maguire 2001, 379–381.)

Suuri rakennemuutos elintason nousuineen, yhteiskunnan murosineen ja liikuntakulttuurin muuttumisineen heijastui luonnollisesti eri aikakausina syntyneiden elämäkokemuksiin, jotka ovat eri ikävaiheissa saattaneet poiketa toisistaan suurestikin. Tässä artikkelissa tarkastellaan sitä, kuinka tärkeiksi suomalaiset liikuntasukupolvet ovat nuoruudessaan mieltäneet erilaiset liikunnan merkityksiä kuvaavat väittämät. Tämä kertoo meille jotain yhteiskunnan ja liikuntakulttuurin muutoksesta suomalaisten elämässä.

LIIKUNTA JA SUKUPOLVET

Sukupolvista yhteiskunnan taholla puhuttaessa tiettyjen sukupolvi-vaatimusten on täyttyvä. Samaan sukupolveen kuuluvien on oltava suunnilleen samaan aikaan syntyneitä ja heillä on oltava yhteisiä elämäkokemuksia, jotka poikkeavat muina aikakausina syntyneiden kokemuksista. Tarkemmin sanottuna jokaisella sukupolvella on oltava vähintään yksi yhteisesti koettu avainkokemus elämässä, jota muut sukupolvet eivät ole kokeneet samassa elämänvaiheessa. Tyypillinen esimerkki avainkokemuksesta on sota tai jokin suuri yhteiskunnallinen murros. (Mannheim 1952, 300, 303; Virtanen 2001.)

Yli tiukempien sukupolvi-vaatimusten mukaan samanikäisten ja yhteisten kokemusten omaavien henkilöiden on lisäksi aktualisoiduttava eli muodostettava sukupolviliike. (Mannheim 1952, 303–304.) Yhteisten kokemustensa perusteella ihmiset muodostavat siis erilaisia ryhmiä saman sukupolven sisällä. Tämä merkitsee, että yksi sukupolvi voi jakautua useaan erilaiseen sukupolviliikkeeseen riippuen siitä, kuinka sukupolven avainkokemusta tulkitaan. Kaikista yhteisten kokemuksen omaavista samanikäisistä henkilöistä ei kuitenkaan tule sukupolvea, sillä tämä yhteinen kokemus ei saa kaikkia ihmisiä muodostamaan omia etujaan ajavia ryhmiä. Yhteinen kokemus (sota, suuri muutto, lama jne.) on siis välttämätön, mutta ei riittävä ehto sukupolviyksiköiden muodostumiselle. (Virtanen 1999a, 84–85.) Lisäksi Purhosen (2007) mukaan sukupolven on oltava paitsi tietoinen yhteisistä kokemuksistaan ja sukupolvensa olemassaolosta, myös tuotettava itseään koskevaa sukupolvipuhetta, jolle on ominaista oman sukupolven ainutlaatuisuuden esiintuominen muihin nähden.

Sukupolvi tutkimus on ollut Suomessa vilkasta. On etsitty muun muassa koulutussukupolvia (Kauppila 1996), seksisukupolvia (Haavio-Mannila, Roos & Kontula 1996) sekä nuorisosukupolvia (Hoikkala & Paju 2002). Kaikkein tunnetuin sukupolvijaottelu on kuitenkin J. P. Roosin (1987) tavallisten suomalaisten elämäkertojen perusteella muodostamat suomalaiset sukupolvet. Nämä ovat 1900-luvun kahtena ensi vuosikymmenenä syntynyt Sotien ja pulan sukupolvi, 1920-luvun puolivälin ja 1930-luvun lopun välisenä aikana syntynyt Sodanjälkeisen jälleenrakennuksen ja nousun sukupolvi, 1940-luvulla syntynyt Suuren murroksen sukupolvi ja 1950-luvulla syntynyt Lähiöiden sukupolvi. Roosin sukupolvikäsitteen perustana on ollut yhtenäisen sukupolvi, jolloin sukupolven kuulumisen edellytyksenä ovat samankaltaiset kokemukset ja avaintapahtumat elämässä, mutta ei sukupolvien sisäinen jakautuminen sukupolviliikkeisiin Mannheimin oppien mukaisesti.

Roosin sukupolvijaottelun ensimmäinen sukupolvi muistaa elävästi talvi- ja jatkosodan kauhut sekä sodanjälkeisen kurjuuden, köyhyyden, puutteen, koulunkäyntimahdollisuuksien puuttumiseen liittyvät pettymykset sekä jatkuvan työnteon ja ponnistelun. Myös toisen sukupolven elämän alkutaipaleella on ollut vastaavia kokemuksia, mutta myöhemmissä elämänvaiheissa näihin on tullut huomattavaa kohennusta. Kolmannen sukupolven elämää on taas leimannut ns. ”suuri muutto” maalta kaupunkiin, koulunkäynnin pidentyminen, koulutuksen merkityksen muutos ja elintason voimakas kohoaminen. Neljäs sukupolvi on puolestaan kasvanut edeltäjiään yleisemmin maaseudun sijaan kaupunkiin tai niiden liepeille rakennetuissa betonilähiöissä. (Roos 1987, 53–59.)

Suomessa on tutkittu myös liikuntasukupolvia. Zacheuksen (2008) mukaan Suomeen on muodostunut viisi liikuntasukupolvea. Nämä ovat Perinteisen liikunnan sukupolvi (vuosina 1923–1949 syntyneet), Kuntoliikunnan läpimurron sukupolvi (1950-luvulla syntyneet), Liikuntakulttuurin murroksen sukupolvi (1960-luvulla syntyneet), Teknistyneen liikuntakulttuurin nousun sukupolvi (1970-luvulla syntyneet) ja Eriytyneen liikuntakulttuurin sukupolvi (vuosina 1980–1988 syntyneet). Myös Zacheuksen liikuntasukupolvet on muodostettu Roosin (1987) sukupolvikäsitteen tapaan, jolloin kuuluminen johonkin liikuntasukupolveen tarkoittaa yksinkertaisesti suunnilleen samana ajankohtana syntyntä joukkoa, jonka kokemukset liikunnasta tähänastisen elämän aikana muistuttavat toisiaan, mutta jotka eroavat muun ikäisten liikuntakokemuksista.

Ensimmäinen liikuntasukupolvi on elämänsä aikana harrastanut runsaasti arkiliikuntaa sekä liikuntaa, joka ei vaadi juurikaan rakennettuja sisäliikuntapaikkoja, maksullisia liikuntapaikkoja tai liikuntavälineitä. Penkkiurheilussa se on seurannut perinteisiä yksilölajeja, kuten yleisurheilua ja hiihtoa. Toisen liikuntasukupolven elämässä fyysiset arkoitimet ovat edeltäjiinsä verrattuna vähentyneet ja keventyneet, mutta tämän vastapainona kuntoliikunnan harrastaminen on yleistynyt massatapahtumineen. Kolmannen sukupolven nuoruudes-

ta alkaen liikuntakulttuuri on kokenut murroksen niin omakohtaisen liikunnan, liikunnan seuratoiminnan, urheilun seuraamisen kuin liikuntaan liittyvän kuluttamisenkin osalta. Neljännen sukupolven elämässä liikuntaa on harrastettu yhä yleisemmin rakennetuissa liikuntapaikoissa erilaisten välineiden avulla. Perinteisten yksilölajien tilalle suureen suosioon etenkin urheilun seuraamisessa on noussut jääkiekko. Myös moottoriurheilun suosio on noussut selvästi. Viidennen sukupolven elämässä liikuntakulttuuri on moninaistunut voimakkaasti. Lajien ja lajiliittojen, liikuntaseurojen, penkkiurheilulajien sekä liikuntavarusteiden ja liikuntavälineiden määrä on ollut suuri. Liikuntapaikat ovat monipuolistuneet. Kilpaurheilu ja muu liikunta ovat selkeästi erottuneet toisistaan. Urheilun seuraamisessa joukkue- ja moottoriurheilulajit ovat olleet selvästi suosituimpia kuin perinteiset yksilölajit. (Zacheus 2008, 269–271.)

On mahdollista, että Koskinen (1987) ja Zacheuksen (2008) suosima sukupolven yhteisiin kokemuksiin keskittyminen saattaa yleistää asioita liiaksi olettaessaan, että kaikki tiettyyn sukupolven kuuluvien kokemukset ovat niin samanlaisia. Toisaalta tämän tyyppinen sukupolvikäsitys on selkeämpi kuin mannheimilainen polven sisäisten eroavaisuuksien korostaminen. Toivonen (1999, 234) ja Purhonen (2002a, 9) kysyvätkin, että jos sukupolvet todella jakautuvat erilaisiin osiin, joista joku toimii tietyllä tavalla ja joku toinen taas toisella tavalla, kuinka silloin voidaan enää puhua yhtenäisen sukupolven olemassaolosta? Toisin sanoen, jos sukupolvi on sen avainkokemuksesta lähtien ottaen hajotettuna erilaisiin osiin, niin mihin enää tarvitaan koko sukupolven käsitettä?

Tässä artikkelissa ollaan kiinnostuneita siitä, kuinka yhteiskunnan ja liikuntakulttuurin muutos näkynyt edellä mainittujen suomalaisten liikuntasukupolvien liikuntaan liittyvissä merkityksissä heidän nuoruudessaan. Elämänvaiheista nuoruuteen keskitytään siksi, että Mannheimin (1952, 3000) ja Virtasen (2003, 39) mukaan keskeiset sukupolvien muodostumisen kokemukset tapahtuvat noin 17 vuoden iässä.

TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄT

Suomalaisten liikunnan merkityksiä heidän nuoruudessaan kysyttiin kyselylomakkeella, joka lähetettiin vuoden 2004 keuhkolla 3000:lle väestörekisterikeskuksessa suoritettulla satunnaisotannalla valitulle suomalaiselle, jotka ovat syntyneet vuosien 1923–1988 välillä. Koska kysymyksessä oli satunnaisotanta, periaatteessa kenellä tahansa vuosina 1923–1988 syntyneellä suomenkielisellä suomalaisella oli yhtä suuri mahdollisuus tulla valituksi tutkimukseen¹. Tämä mahdollisti erilaisten ihmisten valikoitumisen tutkimukseen. Kyselyyn vastasi 1477 henkilöä (vastausprosentti 49,2). Aineisto oli tilastollisesti edustava sekä alueellisesti että vastaajien ikäjakautuman perusteella. Tutkimusote oli retrospektiivinen, sillä lomakkeessa vastaajia pyydettiin muistelemaan nuoruudenaikaisia liikuntakokemuksiaan.

¹ Satunnaisotannan periaatteista ks. esim. Cohen & Manion (1989, 101).

² Kilpailufaktori (summamuuttuja) koostuu seuraavista osioista (lataukset): kilpailumenestys ja voittaminen (0,817), suorituskyvyn rajojen etsintä (0,588), urheilijana kehittyminen (0,758), itsensä ylittäminen (0,597), kamppailu muiden kanssa (0,784), parempien suoritusten aikaansaaminen (0,744), epäonnistumisten minimoiminen (0,574), ponnistelun ilo (0,474), kamppailu itsensä kanssa (0,561), uusien taitojen opetteleminen (0,459), säännöllisen liikuntaohjelman noudattaminen (0,458) ja onnistumisen elämykset (0,589).

³ Terveys ja hyvinvointifaktori (summamuuttuja) koostuu seuraavista osioista (lataukset): terveys (0,742), tasapainoisuus (0,710), kyky kohdata vastoinkäymisiä (0,638), liikunnallinen elämäntapa (0,655), terveelliset elämäntavat (0,752), muiden kannustaminen (0,543), toiminnan monipuolisuus (0,445), älylliset virikkeet (0,550), oman elimistön tunteminen (0,581) sekä työntekeä ja ahkeruus (0,566).

⁴ Fyysisyysfaktori (summamuuttuja) koostuu seuraavista osioista (lataukset): kunnon kohottaminen (0,661) ylipainon ehkäisy (0,479), voiman hankinta (0,716), urheilullinen ulkonäkö (0,598), fyysinen kasvu (0,587) ja lihaskunnon kohentaminen (0,693).

⁵ Sosiaalisuusfaktori (summamuuttuja) koostuu seuraavista osioista (lataukset): yhdessäolo ja ystävyysuhteet (0,688), uusiin ihmisiin tutustuminen (0,679), yhteenkuuluvuus (0,752), ilon tuottaminen (0,494), uudet elämykset (0,487) ja yhteistyökyky (0,483).

⁶ Rentoutumismahdollisuusfaktori (summamuuttuja) koostuu seuraavista osioista (lataukset): rentoutumismahdollisuudet (0,532), paineiden ja stressin purkamisen (0,638), murheista vapautuminen (0,695), mielihyvän tuntemukset (0,509), pako todellisuudesta (0,674) ja luonnossa olo (0,172).

⁷ Miehisyysfaktori (summamuuttuja) koostuu seuraavista osioista (lataukset): kovaotteisuus (0,477), miehisten piirteiden korostaminen (0,596), vauhdikkuus (0,490), vaarojen kohtaaminen (0,680), tekniset välineet (0,774).

⁸ Muodikkuusfaktori (summamuuttuja) koostuu seuraavista osioista (lataukset): muodikkuus (0,757) naisellisten piirteiden korostaminen (0,645), hienot välineet tai varusteet (0,639), ulkonäkö (0,714), liikuntasuorituksen kauneus (0,417).

⁹ Henkinen kasvu -faktori koostuu seuraavista osioista (lataukset): henkinen kasvu (0,404), itsehillinnän kehittäminen (0,467), ihmisenä kehittyminen (0,425), itsevarmuuden parantaminen (0,332).

Koska kyse oli menneiden tapahtumien tulkinnasta, saattoivat nuoruuden tapahtumat näyttäytyä joillekin vastaajille jälkikäteen erilaisina kuin tapahtumahetkellä. Myös asioiden yksityiskohtia saattoi olla vaikea muistaa tarkasti jälkikäteen, millä on oma merkityksensä tutkimuksen luotettavuudelle. Ajallisen etäisyyden lisäksi vastausajankohdan elämänvaihe saattoi niin ikään vaikuttaa siihen, kuinka nuoruuden liikunnan merkityksiä on tulkittu. Toisaalta, vaikka muistitieto on osittain epätarkkaa yksityiskohdiltaan, se on totuudenmukaista siinä mielessä, että siinä käsitellään ihmisten kokemuksille antamia merkityksiä. (Huotelin 1996, 26–28.) On myös huomioitava, että nykyhetken keskittyvillä poikkileikkauskyselyillä menneisyydessä tapahtuneita asioita ei pystytä saamaan selville.

Jos tavoitteena on antaa kattava kuva suomalaisten liikunnan merkityksistä, niin tällöin tutkimukseen tulisi myös valikoitua sekä liikuntaan myönteisesti että siihen kielteisesti suhtautuvia. Tämä liittyy otantatutkimukseen keskeiseen ongelmaan, niin sanottuun otantavirheeseen, jolla tarkoitetaan otoksen muodostamisesta aiheutuneita tulosten vinoutumisia perusjoukon suhteen (Tähtinen & Isoaho 2001, 13). Liikuntakyselyissä onkin aina riski aineiston vinoutumiseen niin, että kyselyyn vastaavat vain pääosin ne, jotka ovat liikunnallisesti aktiivisia tai joilla on myönteinen suhde liikuntaan. Koska aineisto oli kooltaan kohtalaisen suuri, oli tämä omiaan pienentämään otoksen vinoutumista. Toki niitä, jotka harrastivat nuoruudessaan liikuntaa korkeintaan kerran viikossa, oli vastaajista noin 15 prosenttia ja niitä, jotka liikkuivat vähintään viisi kertaa viikossa hieman alle 30 prosenttia. Keskimäärin kyselyyn vastaajat liikkuivat nuoruudessaan 3–4 kertaa viikossa.

Artikkelissa käytetyt analyysit pohjautuivat kysymyspattertiin, jossa kysyttiin, kuinka tärkeitä erilaiset liikuntaan ja urheiluun liittyvät merkitykset ovat vastaajille olleet silloin, kun he olivat alle 20-vuotiaita. Erilaisia liikuntaan liittyviä merkityksiä lueteltiin 58 kappaletta. Kysymykset olivat Likert -asteikkolaisia, jossa 1 vaihtoehto tarkoitti, että asia (esimerkiksi kilpailu) ei ole ollut lainkaan tärkeä asia vastaajalle alle 20 vuoden iässä, kun taas 5 tarkoitti, että se on ollut erittäin tärkeä. Samantyyppistä menetelmää on käytetty myös Kosken ja Tähtisen (2005) sekä Lehmuskallion (2007) tutkimuksissa, joissa liikunnan merkityksiä jäljitettiin kysymällä lapsilta ja nuorilta erilaisen liikuntaan ja urheiluun liittyvien asioiden tärkeyttä.

Faktorialianalyysin (varimax -rotaatio) perusteella 55 liikunnan merkitystä kuvaavasta väittämästä muodostettiin kahdeksan faktoria, joiden ominaisarvot olivat yli yhden ja yhteenlaskettu selitysosuus 63 prosenttia. Näiden perusteella muodostettiin kahdeksan summamuuttujaa, jotka nimettiin kullekin faktorille latautuneiden keskeimpien muuttujien mukaan. Summamuuttujien luotettavuus tarkistettiin Cronbachin Alfa -kertoimen avulla. Summamuuttujiksi tulivat kilpailu² (13 osiota, alfa = 0,94), terveys/hyvinvointi³ (10 osiota, alfa = 0,93), fyysisyys⁴ (6 osiota, alfa = 0,86), sosiaalisuus⁵ (6 osiota, alfa = 0,87), rentoutuminen⁶ (6 osiota, alfa = 0,82), miehisyys⁷ (5 osiota, alfa = 0,80), muodikkuus⁸ (5 osiota, alfa = 0,77) ja henkinen kasvu⁹

(4 osiota, alfa = 0,86). Loput kolme väittämää, jotka eivät sopineet mihinkään summamuuttujaan (yksinäinen puurtaminen, vanhempien odotukset ja taloudellinen edullisuus), otettiin mukaan sellaiseenaan. Näin saatiin 11 liikunnan ja urheilun merkityskokonaisuutta.

Eri merkityskokonaisuuksien tärkeyttä suomalaisten nuoruuden liikunnassa ja urheilussa tarkasteltiin syntymävuoden ja sukupuolen osalta yksi- ja kaksisuuntaisen varianssianalyysin sekä t-testin avulla. Lisäksi joitain yksittäisiä väittämiä analysoitiin ristiintaulukoinnin ja khin -neliötestin avulla. Mikäli keskiarvotestien käytön oletukset (normaalijakauma, populaatiovarianssien samankaltaisuus) eivät toteutuneet, analyysit tarkastettiin epäparametrisia testejä käyttäen (Kruskal Wallisin testi, Mann-Whitneyn U-Testi).

SOSIAALISUUS JA TERVEYSTÄRKEIMPIÄ NUORUUDEN LIIKUNNAN MERKITYSKOKONAISUUKSIA

Kaikkein tärkeimpiä liikuntaan ja urheiluun liittyviä merkityskokonaisuuksia vuosina 1923–1988 syntyneiden suomalaisten nuoruudessa ovat olleet sosiaalisuus (keskiarvo 2,80 asteikolla 1–5) sekä terveys ja hyvinvointi (2,78). Erityisesti kahden liikuntaan ja urheiluun liittyvän merkityskokonaisuuden painoarvo on noussut vanhemmista nuorempiin sukupolviin siirryttäessä. Nämä ovat fyysisyys (F (4, 1472) = 43,07; p<0,001) ja rentoutuminen F (4, 1472) = 31,87; p<0,001). Ero varsinkin 1920–1940-luvulla syntyneen Perinteisen liikunnan sukupolven ja 1980-luvulla syntyneen Eriytyneen liikuntakulttuurin sukupolven välillä on ollut suuri (keskiarvojen ero fyysisyydessä 0,83, rentoutumisessa 0,60).

Myös kilpailun (F (4, 1472) = 10,43; p<0,001), miehisyyden (F (4, 1472) = 14,37; p<0,001), sosiaalisuuden (F (4, 1472) = 12,64; p<0,001), henkisen kasvun (F (4, 1472) = 10,44; p<0,001), muodikkouden (F (4, 1472) = 12,82; p<0,001) ja yksinäisen puurtamisen (F (4, 1472) = 6,51; p<0,001) tärkeys on noussut suomalaisten nuoruudessa, mutta ei yhtä selvästi kuin fyysisyyden ja rentoutumisen, kuten F-arvoista voidaan nähdä. Erityisesti 1980-luvulla syntyneelle Eriytyneen liikuntakulttuurin sukupolvelle nämä asiat ovat olleet tärkeämpiä kuin muille (kuvio 1).

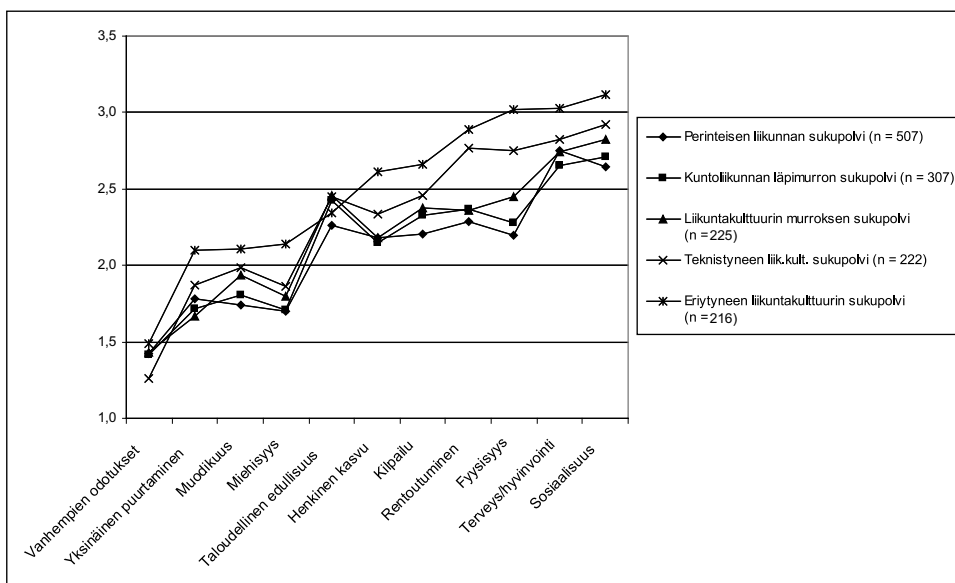
Kun tarkastellaan nuoruuden liikunnan ja urheilun merkityksiä

sukupuolen perusteella ilman sukupolvijaottelua, niin sosiaalisuus sekä terveys ja hyvinvointi ovat olleet suomalaisten nuoruudessa yhtä tärkeitä molemmille sukupuolille. Sen sijaan rentoutuminen on ollut tytöille hieman tärkeämpää kuin pojille (t (1410) = 2,60; p<0,01) ja fyysisyys pojille tärkeämpää kuin tytöille (t (1472) = -6,20; p<0,001). Fyysisyyden ohella myös kilpailu (t (1277) = -7,67; p<0,001) ja miehisyys (t (1014) = -14,82; p<0,001) ovat olleet pojille tärkeämpää kuin tytöille. Kilpailu ja fyysisyys ovat olleet pojille jopa tärkeämpiä kuin esimerkiksi rentoutuminen liikunnan avulla ja lähes yhtä tärkeitä kuin terveys ja sosiaalisuus. Sen sijaan muodikkuus (t (1472) = 7,04; p<0,001) on ollut tärkeämpää tytöille kuin pojille.

Yksittäisiä väittämiä tutkittaessa paljastui mielenkiintoisesti, että ulkonäkö on ollut tytöille tärkeämpää kuin pojille (24 % tytöistä koki nuoruuden liikunnassaan ulkonäön tärkeäksi tai erittäin tärkeäksi, kun pojista näin teki 16 %, χ^2 (4) = 19,11; p = 0,001). Sen sijaan urheilullinen ulkonäkö on ollut aavistuksen tärkeämpää pojille kuin tytöille (pojat 16 %, tytöt 11 %, χ^2 (4) = 12,35; p<0,05). Tytöt ovat siis hakeneet nuoruuden liikunnaltaan poikiin verrattuna ulkonäköä yleensä, kun taas pojille nimenomaan urheilullinen ulkonäkö on ollut tärkeämpää kuin tytöille.

Kun verrataan suomalaisten nuoruuden neljää tärkeintä liikunnan merkitystä sukupuolen mukaan sukupolvien sisällä, niin sosiaalisuus on ollut käytännössä yhtä tärkeää neljän ensimmäisen sukupolven (1920–1970-luvuilla syntyneet Perinteisen liikunnan sukupolvi, Kuntoliikunnan läpimurron sukupolvi, Liikuntakulttuurin murroksen sukupolvi, Teknistyneen liikuntakulttuurin nousun sukupolvi) tytöille ja pojille. Sen sijaan nuorimman, 1980-luvulla syntyneen Eriytyneen liikuntakulttuurin sukupolven tytöille sosiaalisuus on ollut tärkeämpää kuin pojille (keskiarvo tytöillä 3,32, pojilla 2,95). Sukupolvella on ollut suomalaisten nuoruudessa yhteyttä sosiaalisuuden tärkeyteen (F (4) = 11,55, p<0,001), mutta sukupuolella ei (F (1) = 0,37; p>0,05). Sukupolvella ja sukupuolella on ollut heikkoa yhdysvaikutusta (F (4) = 2,59; p<0,05).

Liikunnan terveysmerkitys on ollut yhtä niin ikään yhtä tärkeää molemmille sukupuolille 1920–1970-luvuilla syntyneillä, mutta jonkinlaisia eroja on ollut Eriytyneen liikuntakulttuurin sukupolven (1980-luvulla syntyneet) sisällä. Terveys on ollut aavistuksen tärkeämpään Eriytyneen liikuntakulttuurin sukupolven tytöille kuin

KUVIO 1. Summamuuttujien keskiarvot suomalaisten nuoruuden liikunnassa ja urheilussa kokemien merkitysten tärkeydestä sukupolven mukaan (asteikko: 1 = ei lainkaan tärkeä, 5 = erittäin tärkeä)

pojille (keskiarvo tytöillä 3,15, pojilla 2,87). Erot tyttöjen ja poikien välillä ovat kuitenkin olleet kokonaisuutena niin pieniä, että sukupuolella ei ole ollut yhteyttä terveyden tärkeyteen ($F(1) = 0,06$; $p > 0,05$). Sukupolvella sitä vastoin tällaista yhteyttä on ollut ($F(4) = 5,14$; $p < 0,001$), mutta sukupuolen ja sukupolven yhdysvaikutusta ei ($F(4) = 1,98$; $p > 0,05$).

Samoin rentoutuminen on ollut molemmille sukupuolille yhtä tärkeää neljän ensimmäisen sukupolven (1920–1970-luvuilla syntyneet) nuoruudessa, mutta 1980-luvulla syntyneellä Eriytyneen liikuntakulttuurin sukupolvella rentoutuminen on ollut selvästi tärkeämpää tytöille kuin pojille (keskiarvo tytöillä 3,17, pojilla 2,51). Sukupolvella ($F(4) = 27,58$; $p < 0,001$) ja sukupuolella ($F(1) = 9,88$; $p < 0,01$) on ollut yhteys rentoutumisen tärkeyteen ja myös sukupolven ja myös sukupuolen yhdysvaikutusta on esiintynyt ($F(4) = 8,37$; $p < 0,001$, kuvio 2).

Fyysisyys on ollut tärkeämpää 1920–1960-luvulla syntyneiden Perinteisen liikunnan, Kuntoliikunnan Läpimurron ja Liikuntakulttuurin murroksen sukupolvien pojille kuin tytöille (keskiarvot pojilla 2,46–2,66, tytöillä 1,97–2,30), mutta 1970–1980-luvulla syntyneillä Teknistyneen liikuntakulttuurin nousun ja Eriytyneen liikuntakulttuurin sukupolvilla erot sukupuolten välillä ovat olleet pieniä. Sukupolvella ($F(4) = 42,23$; $p < 0,001$) ja sukupuolella ($F(1) = 31,59$; $p < 0,001$) on ollut selvä yhteys fyysisyyden tärkeyteen. Myös sukupolven ja sukupuolen yhdysvaikutusta fyysisyyteen on esiintynyt ($F(4) = 2,66$; $p < 0,01$), johtuen siitä, että 1970–1980-luvulla syntyneet tytöt ovat ottaneet pojat tämän asian suhteen kiinni (kuvio 3). Fyysisyys-merkityskokonaisuuteen kuuluvat voiman ja kunnon hankintaan ja urheilullisuuteen liittyvät asiat ovat siis tulleet nykypäivän yhteiskunnassa erityisesti tytöille aiempaa selvästi tärkeämmiksi.

Kuinka sitten on miehisyyden, muodikkauden ja kilpailun tärkeyden laita? Kaikkia sukupolvia yhtä aikaa tarkasteltaessa nimittäin ilmeni selviä sukupuolten välisiä eroja näissä merkityskokonaisuuksissa. Miehisyys on ollut odotetusti selvästi tärkeämpää pojille kuin tytöille kaikkien sukupolvien sisällä (suurin sukupuolten välinen ero keskiarvoissa 1970-luvulla syntyneellä Teknistyneen liikuntakulttuurin nousun sukupolvella 0,84 ja pienin 1920–1940-luvuilla syntyneellä Perinteisen liikunnan sukupolvella, 0,43). Sukupolvella ($F(4) = 20,56$; $p < 0,001$) ja sukupuolella ($F(1) = 279,70$; $p < 0,001$) on

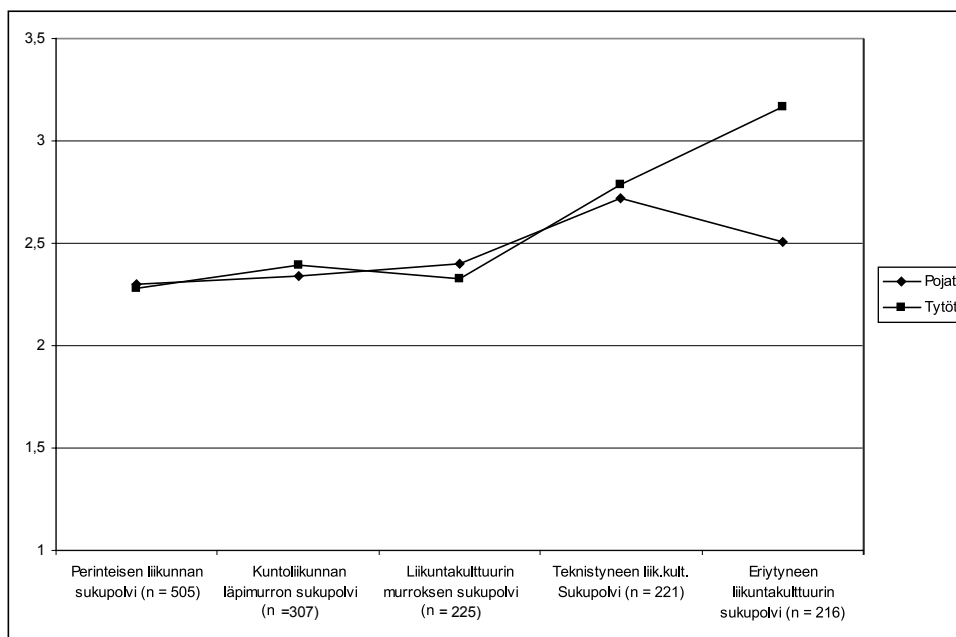
ollut selvä yhteys miehisyyden tärkeyteen ja myös sukupolven ja sukupuolen yhdysvaikutusta on esiintynyt ($F(4) = 4,25$; $p < 0,01$). Erot sukupuolten välillä ovat tulleet sitä suuremmiksi, mitä myöhemmin syntyneeseen sukupolven siirrytään aina 1970-luvulla syntyneeseen Teknistyneen liikuntakulttuurin nousun sukupolven asti. Poikien keskuudessa miehisyys on tullut koko ajan tärkeämmäksi.

Muodikkauden merkitys taas on kasvanut erityisesti tytöillä. Vielä 1920–1940-luvuilla syntyneen Perinteisen liikunnan sukupolven nuoruudessa sillä ei ollut juuri merkitystä sen paremmin tyttöjen kuin poikienkaan liikunnassa. Tämän jälkeen erot sukupuolten välillä alkoivat kuitenkin kasvaa ja 1970-luvulla syntyneellä Teknistyneen liikuntakulttuurin nousun sukupolvella se oli ”jo” 0,44 ja 1980-luvulla syntyneellä Eriytyneen liikuntakulttuurin sukupolvella 0,35. Sukupolvella ($F(4) = 10,86$; $p < 0,001$) ja sukupuolella ($F(1) = 52,07$; $p < 0,001$) on ollut yhteys muodikkauden tärkeyteen, mutta näiden yhdysvaikutusta ei ole esiintynyt ($F(4) = 2,37$; $p > 0,05$).

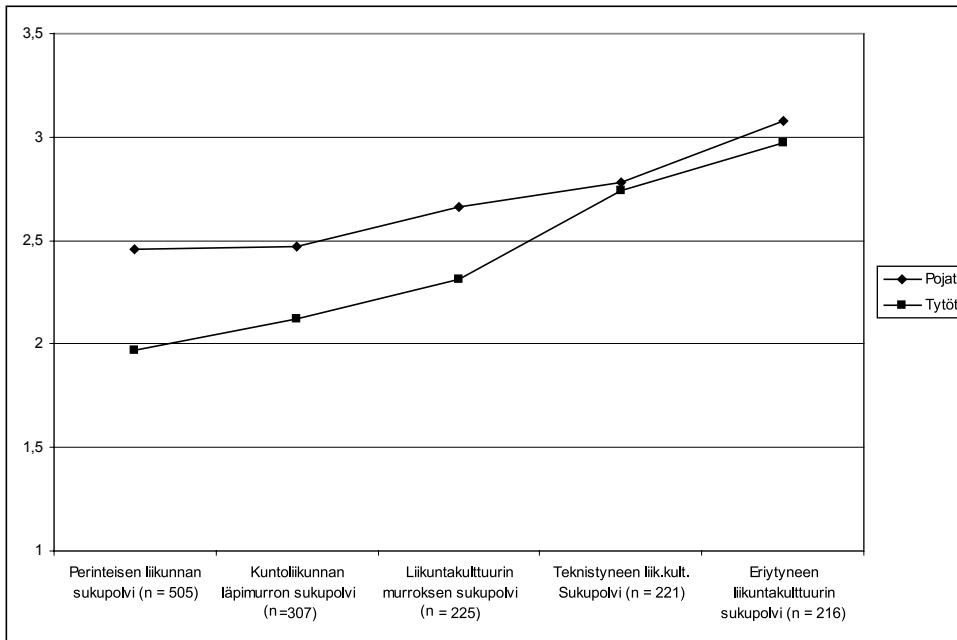
On myös mielenkiintoista, että kilpailu on ollut pojille tärkeämpää kuin tytöille neljän ensimmäisen sukupolven (1920–1970-luvuilla syntyneet) nuoruudessa, mutta 1980-luvulla syntyneillä (Eriytyneen liikuntakulttuurin sukupolvi) sukupuolten väliset erot ovat tasoittuneet. Itse asiassa kilpailu on Eriytyneen liikuntakulttuurin sukupolvella ollut yhtä tärkeä liikunnan merkitys sekä tytöille että pojille. Sukupolvella ($F(4) = 10,40$; $p < 0,001$) ja sukupuolella ($F(1) = 51,16$; $p < 0,001$) on ollut yhteys kilpailun tärkeyteen, mutta sukupolven ja sukupuolen yhdysvaikutusta ei ole esiintynyt ($F(4) = 1,84$; $p > 0,05$).

POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä artikkelissa vuosina 1923–1988 syntyneet suomalaiset ($n = 1477$) muistelivat erilaisten liikuntaan liittyvien merkitysten tärkeyttä nuoruudessaan (alle 20-vuotiaana). Faktorianalyysin perusteella 58 liikunnan merkityksiä kuvailevasta väittämästä muodostettiin 11 merkityskokonaisuutta. Nämä olivat kilpailu, terveys/hyvinvointi, fyysisyys, sosiaalisuus, rentoutuminen, muodikkaus, miehisyys, henkinen kasvu, yksinäinen puurtaminen, vanhempien odotukset ja taloudellinen edullisuus. Näiden tärkeyttä suomalaisten nuoruudessa tarkasteltiin eri liikuntasukupolvia (Zacheus 2008) toisiinsa verraten.

KUVIO 2. Rentoutumisen tärkeys suomalaisten nuoruudessa sukupolven ja -puolen mukaan (asteikko: 1 = ei lainkaan tärkeä, 5 = erittäin tärkeä)

KUVIO 3. Fyysisyyden tärkeys suomalaisten nuoruudessa sukupolven ja -puolen mukaan (asteikko: 1 = ei lainkaan tärkeä, 5 = erittäin tärkeä)

Tärkeimpiä merkityskokonaisuuksia suomalaisten nuoruuden liikunnassa ja urheilussa ovat olleet sosiaalisuus, terveys/hyvinvointi, rentoutuminen ja fyysisyys. Tämä on hieman erilaisista luokitteluista huolimatta linjassa Kosken ja Tähtisen (2005) sekä Lehmuskallion (2007) tulosten kanssa. Kosken ja Tähtisen (2005, 11) mukaan nykynuorten neljä tärkeintä asiaa liikunnassa olivat yhdessäolo, kunnan kohotus, ilo ja terveellisyys. Lehmuskallion (2007, 86) mukaan taas hyvä olo ja mieli -merkityskokonaisuus (sisältäen mm. liikunnan terveyteen liittyvät ja sosiaaliset vaikutukset sekä rentoutumisen) oli lasten ja nuorten liikunnassa kaikkein merkittävien. (Lehmuskallio 2007, 86–87, 151.)

Nuoremmat sukupolvet, erityisesti 1980-luvulla syntynyt Eriytyneen liikuntakulttuurin sukupolvi, mutta osin myös 1970-luvun Teknistyneen liikuntakulttuurin nousun sukupolvi, ovat pitäneet lähes kaikkia liikunnan merkityskokonaisuuksia tärkeämpinä kuin vanhemmat sukupolvet. Erityisesti rentoutuminen ja fyysisyys ovat olleet 1970–1980-luvuilla syntyneille tärkeämpiä kuin 1920–1940-lukujen Perinteisen liikunnan sukupolvelle ja 1950-luvun Kuntoliikunnan läpimurron sukupolvelle. Eräs selitys tälle saattaa löytyä vastaushetken ikävaiheesta, jolloin 1970–1980-luvuilla syntyneet ovat olleet lähempänä nuoruuttaan kuin tätä aiemmin syntyneet. Asian ajankohtaisuuden vuoksi erilaiset nuoruuden liikunnan merkitykset ovat saattaneet näyttäytyä heille tärkeämpinä kuin vanhemmille polville.

Rentoutumismerkityksen kasvu aiempaa tärkeämmäksi tukee muun muassa Tähtisen ym. (2002) havaintoja uudesta rentoutumista ja elämyksellisyyttä korostavan liikuntakulttuurin noususta. Rentoutumismerkitys on nousut varsinkin naissukupuolella ja erityisesti 1980-luvulla syntyneen Eriytyneen liikuntakulttuurin sukupolven tytöille se on ollut selvästi tärkeämpää kuin saman sukupolven pojille. Fyysisyyden – joka koostuu voimaan ja ulkonäköön liittyvistä asioista – voimistuminen on puolestaan linjassa Kinnusen (2001) esittämän väitteen kanssa, että ulkonäön ja lihaksikkouden merkitys on yhteiskunnassa noussut jatkuvasti.

Fyysisyys on tullut liikunnassa tärkeämmäksi molemmilla sukupuolilla. Pojilla fyysisyyden korostaminen ei ole yllätys, sillä Kinnusen (2001) mukaan suuri osa nuorista miehistä ei ole tyytyväinen ulkonäkönsä ja haluaisi itselleen lisää lihaksia. He hakevat liikunnan

harrastuksestaan punttisalilta ennen kaikkea ulkonäköä ja näkyvää lihaksikkuutta ja vasta toissijaisesti voimaa ja terveyttä. (Kinnunen 2001, 207–208.) Sen sijaan tytöillä fyysisyyden merkityksen nousu on yllättävämpää. Vaikka se on ollut pojille tärkeämpää kuin tytöille vielä 1920–1960-luvuilla syntyneillä Perinteisen liikunnan, Kuntoliikunnan läpimurron ja Liikuntakulttuurin murroksen sukupolvilla, niin 1970–1980-luvuilla syntyneiden Teknistyneen liikuntakulttuurin nousun ja Eriytyneen liikuntakulttuurin sukupolvien nuoruudessa näin ei ole enää ollut. Nuorimpien sukupolvien tytöt ovat siis ottaneet pojat fyysisyyden tärkeydessä kiinni.

Muista liikunnan merkityksistä kilpailu, muodikkaus, ja miehisyys ovat tulleet aiempaa tärkeämmiksi. Kilpailumerkityksen kohoaminen saattaa liittyä yleiseen kilpailun korostumiseen yhteiskunnassa ja organisoidun liikunnan yleistymiseen nuorten liikuttajana. Kilpailu on noussut aiempaa tärkeämmäksi erityisesti 1980-luvulla syntyneillä Eriytyneen liikuntakulttuurin sukupolven tytöillä. Kilpailun nousu on jonkinlaisessa ristiriidassa niiden väitteiden kanssa, joiden mukaan kilpailullisuus on uuden liikuntakulttuurin myötä menettänyt merkitystään rentoutumiseen ja elämyksiin verrattuna (ks. Tähtinen ym. 2002). On kuitenkin otettava huomioon, että liikunnan rentoutumismerkityksen voimistuminen on ollut suurempaa kuin kilpailun. Lisäksi kilpailuksi nimetty summamuuttuja ei koostunut pelkästään kilpailuun liittyvistä asioista vaan siihen sisältyivät myös ponnistelun ilo, kamppailu itsensä kanssa, uusien taitojen opetteleminen, säännöllisen liikuntaohjelman noudattaminen ja onnistumisen elämykset, jotka eivät välttämättä ole pelkästään kilpaurheiluun kuuluvia asioita. Niin ikään on huomioitava, että tässä on käsitelty vain suomalaisten nuoruutta. Voi olla, että suomalaisten aikuisuudessa kilpailumerkityksen tärkeys on todella pienentynyt.

Mistä sitten johtuu se, että muodikkaus on ollut tyttöjen nuoruuden liikunnassa tärkeämpää kuin poikien? Toki on selvää, että kun yksi muodikkaus -summamuuttujan asioista on nimeltään naisellisten piirteiden korostaminen, niin vain harvat pojat silloin vastaavat, että heille naisellisten piirteiden korostaminen on ollut liikunnassa ja urheilussa tärkeää. Kun muita muuttujan asioita ovat hienot välineet tai varusteet, ulkonäkö ja liikuntasuorituksen kauneus, niin myös tässä mielessä Kinnusen (2001) ulkonäköä korostava teoria saa

jonkinlaista vahvistusta. Hänen mukaansa nimittäin nykyajan yhteiskunnassa on tärkeää olla fit (engl. terve, sopiva, oikean kokoinen, kykenevä), näyttää terveeltä, luonnollisesta, urheilulliselta ja seksikkäältä. (Kinnunen 2001, 200.)

Liikuntaan liittyvät merkitykset sukupuolten välillä ovat yleisesti tasoittuneet. Tämä ei ole ihme, kun mietitään, että 1970- ja varsinkin 1980-luvulla syntyneiden nuoruudessa tasa-arvo liikunnassa on lisääntynyt. Nykyään naiset esimerkiksi juoksevat maratoneja ja 3000 metrin esteitä, hyppäävät seivästä, heittävät moukaria, painivat, nyrkkeilevät, harrastavat painonnostoa ja pelaavat jääkiekkoa, kun vielä muutamaa vuosikymmentä aiemmin nämä ovat olleet vain ja ainoastaan miesten puuhaa. Nykyään tyttöjen mahdollisuudet alkaa

harrastamaan samoja lajeja poikien kanssa ovat huomattavasti paremmat kuin aikaisemmin, mikä on lisännyt tyttöjen harrastamien lajien määrää ja samalla tasoittanut sukupuolten välisiä liikunnan merkityksiä.

Jatkossa liikunnan merkityksiä suomalaisten elämässä tulisi tutkia myös muiden elämänvaiheiden kuin nuoruuden osalta. Mielenkiintoista olisi esimerkiksi tietää, millaisia ja kuinka tärkeitä merkityksiä eri aikakausina syntyneet ovat ladanneet liikuntaan ja urheiluun keski-iässä. Tärkeää olisi myös saada selville, millaisia vanhimpien sukupolvien liikunnan merkitykset ovat olleet kokonaisen elämänkaaren aikana nuoruudesta eläkeikään. Tällaisiin tutkimuksiin luonnollisesti tarvitaan pitkittäis- tai retrospektiivisiä aineistoja.

LÄHTEET

- Cohen, L. & Manion, L.** 1989. *Research Methods in Education*. London and New York: Routledge.
- Haavio-Mannila, E., Roos, J.P. & Kontula, O.** 1996. Repression, Revolution and Ambivalence: The Sexual Life of Three Generations. *Acta Sociologica* 34 (4), 409–430.
- Heikkala, J., Honkanen, P., Laine, L., Pullinen, M. & Ruuskanen-Himma, E.** 2003. Liikunnan ja urheilun tarina. *Liikunnan ja urheilun maailma* 17 / 2003, erikoispainos, 1–23.
- Hjerpe, R.** 2004. Puutteesta hyvinvointiin: itsenäisen Suomen talous. Teoksessa K. Saarikangas, P. Mäenpää & M. Sarantola-Weiss (toim.) *Suomen kulttuurihistoria 4: Koti, kylä, kaupunki*. Helsinki: Tammi, 97–107.
- Hoikkala, T. & Paju, P.** 2002. Sukupolvitutkimus ja nuorisopolitiikka. Teoksessa H. Silvennoinen (toim.) *Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*. Helsinki: Opetusministeriö; Nuorisotutkimusverkosto; Nuorisosiain neuvottelukunta, 14–31.
- Huotelin, H.** 1996. Menetelmällisiä lähtökohtia elämäkertatutkimukseen. Teoksessa A. Antikainen & H. Huotelin (toim.) *Oppiminen ja elämänhistoria*. Helsinki: Kansainvalistusseura; Aikuiskasvatuksen tutkimusseura, 13–42.
- Ilmanen, K.** 1996. Kunnat liikkeellä. Kunnallinen liikuntahallinto suomalaisen yhteiskunnan muutoksessa 1919–1994. Jyväskylän yliopisto: *Studies in Sport, Physical Education and Health* 43.
- Ilmanen, K. & Itkonen, H.** 2000. Kansalaisten liikuttajat. Kansalaistoimijat ja kunnat liikuntapalvelujen tuottajina Pohjois-Karjalassa. Joensuu: Pohjois-Karjalan Liikunta & Joensuun yliopiston Karjalan tutkimuslaitos.
- Itkonen, H.** 1996. Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Tampere: Gaudeamus.
- Juppi, J.** 1995. Suomen julkinen liikuntapolitiikka valtionhallinnon näkökulmasta vuosina 1917–1994. Jyväskylän yliopisto: *Studies in Sport, Physical Education and Health* 36.
- Kaupilla, J.** 1996. Koulutus elämänkulun rakentajana. Teoksessa A. Antikainen & H. Huotelin (toim.) *Oppiminen ja elämänhistoria*. Helsinki: Kansainvalistusseura; Aikuiskasvatuksen tutkimusseura, 45–108.
- Karisto, A., Takala, P. & Haapola, I.** 1998. Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos suomessa. Porvoo–Helsinki–Juva: WSOY.
- Kinnunen, T.** 2001. Pyhät bodarit. Yhteisöllisyys ja onni täydellisessä ruumiissa. Helsinki: Gaudeamus.
- Koski, P. & Tähtinen, J.** 2005. Liikunnan merkitykset nuoruudessa. *Nuorisotutkimus* 23 (1), 3–21.
- Lehmuskallio M.** 2007. Liikuntakoulutus kaupunkilaislasten ja -nuorten liikuntasuhteessa. Turun yliopiston julkaisu C 163.
- Mannheim, K.** 1952. *The Problem of Generations*. Teoksessa Mannheim, K.: *Essays on the Sociology of Knowledge*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd, 276–322.
- Oittinen, A.** 1994. Liikunta ja urheilu ympäristökysymysten ja kestävästä kehityksen näkökulmasta. Teoksessa *Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu*. Tieteellinen katsaus. Liikunnan kansanterveyden julkaisuja 90. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö (LIKES), 299–305.
- Purhonen, S.** 2002. Sukupolvikäsityksen kolme ulottuvuutta. Diskursiivisen dimension merkitys sukupolvi-tietoisuuden rakentamisessa. *Sosiologia* 39 (1), 4–17.
- Purhonen, S.** 2007. Sukupolvien ongelma. Tutkielma sukupolven käsitteestä, sukupolvi-tietoisuudesta ja suurista ikäluokista. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia nro 251.
- Roos, J. P.** 1987. *Suomalainen elämä*. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkertoista. Helsinki: SKS.
- Saarikangas, K., Mäenpää, P. & Sarantola-Weiss, M.** 2004. Rakentajien maa ja hyvinvoinnin kulttuuri. Teoksessa K. Saarikangas, P. Mäenpää & M. Sarantola-Weiss (toim.) *Suomen kulttuurihistoria 4: Koti, kylä, kaupunki*. Helsinki: Tammi, 10–19.
- Smith Maguire, J.** 2001. Fit and Flexible: The Fitness Industry, Personal Trainers and Emotional Service Labour. *Sociology of Sport Journal* 18 (4), 379–402.
- Toivonen, T.** 1999. Kommentteja Matti Virtasen ”sukupolvi” – artikkeliin. *Sosiologia* 36 (3), 234–235.
- Tähtinen, J. & Isoaho, H.** 2001. Tilastollisen analyysin lähtökohtia. Ensiaskeleet kvantitieteiden käsittelyyn, analyysiin ja tulkintaan SPSS-ohjelmaympäristössä. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja C, oppimateriaalit: 13.
- Tähtinen, J., Rinne, R., Nupponen, H. & Heinonen, O. J.** 2002. Liikuntakulttuurin muutos ja elämäntyylien eriytyminen. *Liikunta ja tiede* 39 (1), 47–55.
- Vasara, E.** 2004. Valtion liikuntahallinnon historia. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura, julkaisu nro 157.
- Virtanen, M.** 1999. Sukupolven tasot, fraktiot ja elämäнкаari. *Sosiologia* 36 (2), 81–94.
- Virtanen, M.** 2001. Fennomanian perilliset, poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka. Helsinki: SKS ja Stakes.
- Virtanen, M.** 2003. Nuoren suomen tradition sukupolvien ketjuna. Teoksessa S. Aapola & M. Kaarninen (toim.) *Nuoruuden vuosisata*. Suomalaisen nuorisohistoria. Helsinki, SKS, 35–65.
- Zacheus, T., Tähtinen, J., Rinne, R., Koski, P. & Heinonen, O. J.** 2003. Kaupunkilaisten liikunta ikäpolvittain: Turkulaisten liikuntatottumukset 2000-luvun alussa. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja A: 201.
- Zacheus, T.** 2008. Luonnonmukaisesta arkiliikunnasta liikunnan eriytymiseen. Suomalaiset liikuntasukupolvet ja liikuntakulttuurin muutos. Turun yliopiston julkaisuja C 268.